

Najnovije doba hrvatske povjesti. Napisao dr. Rudolf Horvat. U Zagrebu, 1906, izdala „Matica Hrvatska“. Nagradjeno iz zaklade Aleksandra pl. Vuščića za g. 1901—1904. — Živahno delovanje na zgodovinskem polju! V „Mali knjižnici“ opisuje Šišić starejšo hrv. zgodovino do 1526. l., a evo v tem rednem izdanju „Matice Hrvatske“ nam podaja petrinjski profesor dr. R. Horvat najnovejšo zgodovino. Slovenci moremo le obžalovati, da se pri nas tako malo kreče zgodovina; ginejo nam nekako tudi lokalni zgodovinarji. — Horvat je opisal v tem delu dobo od 1790. l., to je od leta, ko je hrvatsko plemstvo iz egoističnega strahu pred jožefinskim in francoskim duhom svojo domovino spravilo v „realno“ unijo z Ogrsko, do 1873. l., ko je zavladał ban „pučanin“ Mažuranić; za uvod in tolmač usodnim madžarofilskim težnjam hrvatskega plemstva izza l. 1790. je podana slika Jožefovih kmetoljubnih reform in njegovega centralizovanja, ki je pretilo uničiti staroplemiške „konstitucije“. Na drugi strani pa je v dodatku še pregled najnovejše zgodovine, banovanje Mažuranića, Lad. Pejačevića in tudi Khuena. „Čitatelj mi bo rad oprostil, da v tem pregledu nisem opisoval žalostne svaje rodoljubov hrvatskih. Grdilo se mi je pa potanje prikazovati ustavna nasilja bana Khuen-Hedervarija“, piše pisatelj v uvodu, češ, „ta nasilja je že tako obsodil narod hrvatski, voleč od 3.—5. maja 1906 poslance, od katerih pričakuje, da bodo Hrvatsko ustavno preporodili. Dal Bog, da bode tako!“ Knjiga o tej najnovejši zgodovini bi pred par leti bila kratko malo nemogoča; zato jo smemo smatrati za vesel pojav svobodnejših časov. Potrebna in važna je tem bolj, ker se tiče še dandanes akutnih vprašanj; zlasti ustavne borbe in trvenja izza l. 1860. do nagodbe so velezanimive in (mislim) v tej knjigi širšim krogom prvič v celoti opisane. Mi Slovenci nimamo o tej dobi nikake zgodovine, a kdorkoli jo bo pisal, bo se vsekakor moral vglobiti tudi v takratno politično življenje hrvatsko; zakaj takrat še ni bilo dualizma, dualizem je baš nastajal in s tem usodepolna ločitev Slovencev in Hrvatov. Moram reči, da sem z zanimanjem čital baš opis te dobe, ki mi je prilično malo znana kakor pač večini moje generacije. Sploh kdor hoče razumeti hrvatsko politiko, naj seže po Horvatovi knjigi! Jaz sem si naredil to-le sodbo: Ko bi se bili Hrvati s a m i in prej pogajali in pogodili direktno s kraljem, nego so se pogajali s a m i Madžari, bi bili oni — prvi! A tako so oklevali, dokler jih niso prehiteli „bratje“ onostran Drave. *Dr. Fr. Ilešič.*

Pod absolutizmom. Historija šestoga decenija hrvatske književnosti (1850—1860). Napisao dr. Nikola Andrić. U Zagrebu 1906. Izdala „Matica Hrvatska“, II. zvezek „Male knjižnice“. Kdor je čital Trdinove „Bahove huzarje in Ilire“, ima politično in splošno-kulturno ozadje za literarno sliko, ki nam jo v tej knjigi razvija dr. Nikola Andrić; treba ti je čitati samo še Horvatovo „Najnovijo doba hrvatske povjesti“, ki jo je takisto letos izdala „Matica Hrvatska“ in ki ti opisuje tudi dobo pred absolutizmom, namreč ilirizem, in dobo po absolutizmu, ustavni prepoved, pa imaš tudi okvir za Andrićevo monografijo. V „zahvalo“ za l. 1848. so Hrvati izgubili svojo 1000 letno ustavo, a za to dobili slovenske in češke nemškutarje za gospodarje in ž njimi štreberstvo, denuncijantstvo in špijonstvo, vse to radi najsvetejšega interesa, „Deutschlands Sprache zu fordern“. Narodna surka in crven-kapa sta se umaknili fraku in cilindru, ki sta bila nekako vnanji znak germanske kulture; surka se je smatrala „als eine Demonstration gegen Staat und Kaiser“. Seveda so književnosti ilirske vatre polomile take razmere krila. Vraz je bil legel v grob že 1851. l., Gaj se je prilagodil neprilikam, Pteradović je nosil vojaški ovratnik; agilni Bogović je leta 1852. začel izdajati leposlovni časopis „Neven“, a je bil radi nedolžne Filipovićeve pesmi „Domorodna utjeha“ z avtorjem vred obsojen na dve leti težke